

Tale ved utstilling på Norsk Folkemuseum

Tid: 4. november 2012, kl. 16

Sted: Norsk Folkemuseum, Bygdøy

Lengde: 10 – 15 min.

Antall ord:

Tale ved utstilling på Norsk Folkemuseum

- Kjære alle sammen,
- Den 10. oktober 1861, dagen da grunnsteinen for det som er dagens stortingsbygning ble nedlagt, holdt Christiania Norske Teater en festforestilling. Prologen var skrevet av Henrik Ibsen, og det siste verset starter på følgende måte:

*«Folkeånd, så fri som sterk,
Verg og vakt da folkets virke,
Skjerm utover alt dets verk
I vår frihets unge kirke!»*

- Disse ordene falt altså i en annen sammenheng enn den vi er samlet for å markere her i dag. Likevel kan man ikke unngå å bli slått av hvor godt uttrykket «vår frihets unge kirke» passer som en beskrivelse av Stortingets første møteplass. Eller kanskje er det enda rettere å si; «vår unge frihets kirke».

- For det var nettopp på benkene bak oss at prinsippene i Eidsvollsgrunnloven ble reddet for ettertiden. Det var i den salen, kan man si, at det unge Norge fant sin form.
- Spørsmålet om hva slags lokale som skulle huse det første møtende storting i norsk historie oppstod høsten 1814. Omstendighetene var dramatiske. Mossekonvensjonen krevde at Christian Frederik måtte gi fra seg retten til Norge, etter kun noen få måneder på tronen. Sveriges tronarving, Carl Johan, hadde på sin side avgitt løfte om å godkjenne Eidsvollsgrunnloven, uten å foreslå andre endringer i Grunnloven enn de som en union med Sverige nødvendiggjorde.
- Dermed måtte et ekstraordinært storting sammenkalles. Oppgaven var å forhandle frem en revisjon av 17. mai-grunnloven slik at den kunne tilpasses en union med Sverige. Slik ble makten lagt i det norske folks hender.
- Midt oppi disse storpolitiske begivenhetene slet man med et aldri så lite praktisk problem: I Norges lille hovedstad i 1814 var det ikke lett å finne et passende lokale. Offentlige bygg fantes knapt, og tidspresset var stort. Valget falt på Oslo katedralskole, som da lå på hjørnet mellom Tollbugata og Dronningensgate – ikke mange hundre meterne fra løvebakken.

- 7. oktober samlet 77 valgte representanter seg her. Noen av dem var bønder, men de aller fleste var embetsmenn. Raskt startet de forhandlinger med Sveriges utsendinger. Og sluttresultatet, 4. november-grunnloven, ble slett ikke dårlig! Ikke bare holdt den fast ved de bærende prinsippene fra Eidsvollsgrunnloven; alle viktige forandringer gikk i retning av å svekke kongen til fordel for statsrådet og nasjonalforsamlingen. Det var en imponerende prestasjon.
- Disse begivenhetene markerte avslutningen på revolusjonsåret 1814 – men samtidig også startskuddet for utviklingen av den norske parlamentariske system. Kongefelleskapet med Sverige ble etablert, men unionen ble formelt sett valgt, ikke påtvunget. Dermed hvilte den i siste instans på folkesuverenitetens prinsipp, og folkets institusjon – Stortinget – steg frem som en varig maktfaktor.
- I de påfølgende 40 år var dette altså Stortingets hjem. Ofte under sterkt press – på et tidspunkt lå salen faktisk innenfor rekkevidde av svenske kanoner. Likevel ble flere sentrale reformer vedtatt:
 - Adelskapet ble opphevet i 1821. Det var det første gjeldende lovvedtaket i Stortinget uten medvirkning fra kongemakten – og derfor en sterk demonstrasjon av folkesuvereniteten.

- Formannskapslovene ble innført i 1837. Disse lovene sikret representasjon og deltagelse på lokalplanet, og ble etter hvert sentrale for rekrutteringen av dyktige politikere til Stortinget.
- Og den såkalte jødeparagrafen ble fjernet etter lang kamp i 1851.

Alle tre reformer var viktige milepæler i etableringen av det moderne norske samfunnet.

- Men virkelig imponerende fremstår Stortingets virksomhet først når vi ser den i sammenheng med møtevirksomheten i perioden. Vi vet at Stortinget møttes her i 40 år, fra 1814 til 1854. Men i denne tiden møttes Stortinget bare hvert tredje år - og da stort sett kun for tre måneder av gangen. Tre små måneder hvert tredje år.
- Det betyr to ting. For det første at det trolig også den gang fantes de som kunne finne på å hevde at stortingsrepresentantene hadde altfor lang ferie. (...) Men også, og langt viktigere, det første storting i vår historie må ha utvist en handlekraft og beslutningsevne som vi kan beundre også i dag.
- Det kan være på sin plass å spørre om ikke de viktige vedtakene fra denne perioden stod litt i kontrast til de fysiske forholdene representantene arbeidet under. Vi vet at det ikke alltid var like

behagelig å drive storpolitikk i et rom beregnet først og fremst for skoleelever.

- Blant annet var det trangt om plassen. Det var så lavt under taket i salen at den øverste benkeraden nesten gikk helt opp under galleriet. Det ble derfor i samtiden spøkt med at publikum kunne dunke uheldige talere i hodet. (...) Heldigvis innså man under byggingen av dagens stortingssal fordelene av en trygg avstand til galleriet. Både jeg, og jeg vil tro også mange av mine medrepresentanter, er fra tid til annen glad for akkurat det. (...)
- På et arrangement som dette gjør man seg nødvendigvis også noen tanker om menneskene som møtte og virket i denne salen. Ingen kan i dag påstå at Stortinget i perioden 1814 – 1854 var representativt for *hele* det norske folk.
- For det første var kvinner utelukket fra stemmerett. Dernest ble Stortinget i denne perioden valgt blant visse politisk privilegerte samfunnsgrupper: embetsmenn, håndverks- og handelsborgerskapet i byene og selveiende bønder.. Det var en elite hvor mange falt utenfor.
- Nettopp dette er det viktig å ha i mente når vi nå snart skal i gang med å feire to store jubileer i Norge; først stemmerettsjubileet i 2013 og deretter grunnlovsjubileet året

etter. Den gradvise utviklingen til et stadig mer demokratisk samfunn vil bli sentrale budskaper for begge jubileene.

Byggingen av demokratiet er en prosess som aldri tar slutt.

- Utstillingen på Norsk Folkemuseum maner oss derfor ikke bare til å se tilbake. Den tvinger oss kanskje i enda høyere grad til å se utover og fremover. Derfor bør også jubileet i 2014 legge til rette for bred en diskusjon om hvilken rolle Grunnloven skal spille i fremtidens norske demokrati.
- Planleggingen av jubileet skrider fremover slik det skal. Det syder av engasjement på lokalt plan. Land og strand rundt planlegges det 2014-prosjekter – både i privat og offentlig regi.
- Hovedkomiteen for Grunnlovens 200-årsjubileum vil tidlig i 2013 presentere jubileets offisielle logo. Det er første gang et grunnlovsjubileum får et visuelt uttrykk – det vil forhåpentlig skape engasjement og debatt. I god tid før 17. mai 2013 vil vi presentere et bredt og mangfoldig offisielt program for feiringen i jubileumsåret. Programmet skal både ha en tydelig historisk forankring og et framtidsrettet perspektiv.
- På forsknings- og formidlingssiden har vi alle mye å se fram til. Gjennom grunnlovsforskningen vil vi få en bedre forståelse av begivenhetene i 1814. Stortingets egen historie de siste 50 årene

vil bli grundig belyst gjennom et bredt forsknings- og bokprosjekt. Jeg håper forskningsprosjektene vil gi oss kunnskap som tydeliggjør Grunnlovens aktualitet, relevans og betydning i dagens samfunn.

- Dette viser at vi opptatt av at jubileet også skal peke framover og rette søkelyset på demokratiets utfordringer i vår tid. Fram mot 2014 skal vi løfte kunnskapen om Grunnloven, slik at nye generasjoner kan ta den til seg og gi den mening basert på deres egne erfaringer og premisser.
- Jeg vil derfor benytte anledningen til å takke Norsk Folkemuseum for det verdifulle arbeidet som er gjort med utstillingen. Norsk Folkemuseum har her på Bygdøy og med de to avdelingene Eidsvoll 1814 og Bogstad Gård våre hovedarenaer knyttet de dramatiske begivenhetene i 1814. Norsk Folkemuseums utstilling vil være blant de viktigste arrangementene i jubileumsåret 2014. Jeg ser derfor fram til at hele Stortinget vil samles her igjen på den historiske dagen 7. oktober. På vegne av Stortinget vil jeg framheve den viktige rollen som Norsk Folkemuseum har i formidlingen av vår politiske historie, spesielt i forhold til barn og unge som er hovedmålgruppen ved grunnlovsjubileet. Derfor er det ekstra hyggelig at utstillingen åpnes i god tid før jubileumsåret.

- Utstillingen forteller en viktig historie. Den handler om den parlamentariske tradisjonen som ble etablert i dette landet. Den skapte en grunnleggende tillit til at man kan oppnå resultater gjennom legale politiske midler innen for lovens ramme. Selve idégrunnlaget som vi finnes i veggene den første stortingssalen ble dermed ikke forlatt i 1854. Det har i alle årene etterpå vært selve bærebjelken i utviklingen av det norske demokratiet.
- Så la meg derfor avslutte i samme stemning som jeg begynte, ved å gi ordet til Henrik Ibsen:

*«Hvisk dem til, at folkets gård
Bygges ei av døde stene,
Minn dem om, at år for år,
Høines den med ånd alene!»*

- Takk for oppmerksomheten.